

Vastine kantelussani dnro 566/4/09 eduskunnan oikeusasiamiehelle puolustusvoimien uskonnollisista tilaisuuksista

Kantelija: Dos. Jouni Luukkainen

puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

p. (09) 191 51443, (09) 7534 703, jouni.luukkainen@helsinki.fi

Vastinemahdollisuudesta: Pääesikunta antoi 24.6.2009 eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen siltä pyytämän lausunnon (AF12915 [liittyy myös asiaan 3721/69.05.01/2008]; liitteinen) kantelustani dnro 566/4/09 (kirjeeni 14.2.2009 ja 20.2.2009 sekä sähköpostiviestini 24.2.2009). Tämän pääesikunnan oikeudellisella osastolla valmistellun lausunnon yhtenä liitteenä on pääesikunnan henkilöstöosaston lausunto 29.4.2009 (AF9526).

Asian valmistelijan, esittelijäneuvos Raino Marttusen kanssa sovimme, että meidän molempien kesälomien tähden minulle toimitetaan kopiot pääesikunnan lausunnosta sen liitteinen asiakirjojen saavuttua, ja noudinkin kopiot oikeusasiamiehen kirjaamosta 1.–2.7.2009. Tyytymättä odottamaan muodollista vastinemahdollisuuden tarjoamista, jota ei muuten ole vielääkään saapunut, pystyin siten paremmin ja nopeammin valmistelemaan tämän vastineeni, joka on todella aiheellinen.

Ilmoitus uudesta kantelustani: Nyt käsillä oleva kanteluni koskee siis puolustusvoimien kirkollisia tilaisuuksia, mutta tämän vastineeni rinnalla valmistin tällä samalla päiväyksellä uuden, tämän vastineeni kanssa osittain päällekkäisen kantelun puolustusvoimien kirkollisista oppitunneista sekä sotilaspapeista löydettyäni uudelle kantelulleni lakiperustan. Nämä kaksi kanteluasiaani saa käsitellä yhdessäkin.

Huomautus kirjoitusvirheistä: Saatoin muotoilla kanteluni 14.2.2009 valitettavasti hiukan epätasaisesti sikäli, että sivulla 4 kohdan b) toiseksi viimeisessä kappaleessa puhun ”palvelusohjelmaan muuten kuuluvasta uskonnon harjoittamisesta” ja sivun 5 viimeisessä kohdassa ”palvelusohjelman osana olevista evankelis-luterilaisista ja ortodoksisista jumalanpalveluksista ja hartaustilaisuuksista”. Nämä ilmaisuni tarkoitin, ja tarkoitan edelleen, kattamaan *myös kenttähartaudet*, sillä kuuluvathan nekin palvelusohjelmaan paraatikatselemusten osana. En siis tarkoittanut vain vanhan Yleisen palvelusohjesäännön kohtaa 493, vaan myös kohtaa 454. Tämä tarkoitukseni käy täysin selväksi sivuilta 1 ja 4.

Tarkentaessani viestissäni 24.2.2009 kirjeessäni 20.2.2009 esittämäni näkemystäni sotilaspappien kelvottomuudesta opettamaan vainajien käsittelyä tarkoitin kirjoittaa seuraavasti: ”En anna täyttä vapautusta vainajien epäkunnioittavasta käsittelystä myöskään ortodoksiselle kirkolle.” Mutta valitettavasti ”epä”-etuliite jäi puuttumaan.

Pääesikunnan lausunnossa oleva nimitys ”ortodoksinen kirkkokunta” vanhentui virallisesti jo 1.1.2007 lain ortodoksisesta kirkosta tultua silloin voimaan. Eikö pääesikunta tiennyt sitä?

Suomen perustuslaki tuli voimaan 1.3.2000, ei 1.1.2000, kuten pääesikunnan lausunnossa väitetään. Huonosta perustuslain tuntemuksesta kertoo myös sanan ”sitä” unohtaminen pääesikunnan lainatessa 1. momentin maanpuolustusvelvollisuutta koskevasta perustuslain 127. pykälästä.

Puolustusvoimien kirkollista työtä koskeva lainsäädäntö: Tämä on esitetty lausunnoissa. Suoraan puolustusvoimia koskevat säännökset (voimaan 1.1.2008), kuten erityisesti kenttäpiispan nimittämisestä oleva 38 § laissa puolustusvoimista, kertovat vain sotilaspapistosta, mutta 5 § valtioneuvoston

asetuksessa puolustusvoimista myös itse kirkollisesta työstä: ”Puolustusvoimien hengellistä työtä johtaa ja valvoo kenttäpiispa.” Kirkkolaissa tämä on ilmaistu seuraavasti: ”Sotilaspappeja johtaa ja valvoo puolustusvoimien hengellisen työn johtajana kenttäpiispa.” Mitään tämän hengellisen työn sisällöstä lainsäädäntö ei kerrokaan, ja kyseessä on siis *hengellinen* työ. On tärkeätä huomata, että kirkkoon kuuluva ei välttämättä tunnusta olevansa hengellinen.

Puolustusvoimien kirjallisesta materiaalista: Tätä olen esitellyt jo kantelukirjoituksissani. Nyt lisää.

Aluksi on vertailun vuoksi vuorossa vielä **vanha Yleinen palvelusohjesääntö (2002)**. Luvun ”4 Palvelus joukko-osastossa” alaluvun ”4.9 Pappi, sosiaalikirjuri ja varusmiestoimikunta” alussa kohdassa 199 mainitaan joukko-osaston pappi komentajan tukena joukon henkisestä hyvinvoinnista huolehtimisessa. Sitten alaluvussa seuraa joukko-osaston papin tehtävien kuvailu:

200. Joukko-osaston pappi tarjoaa sielunhoitoa ja henkistä tukea sitä tarvitseville. Hän suunnittelee ja toteuttaa kirkollisen työn vastuulleen määrättyissä joukoissa, esikunnissa ja laitoksissa, pitää komentajansa tietoisena kirkollisen työn toteutumisesta ja pitää yhteyttä kirkollisen alan asioissa yhteistoimintaosapuoliin.

Seuraavaksi on vuorossa **uusi Yleinen palvelusohjesääntö 2009** (vahvistettu 7.5.2009, voimaan 1.7.2009). Luvun ”4 Palvelus joukko-osastossa” alaluku ”4.5 Pappi, sosiaalikirjuri, henkilöstötukiryhmä ja varusmiestoimikunta” kertoo aluksi kohdassa 194 joukko-osaston papista komentajan tukena joukon henkisestä hyvinvoinnista huolehtimisessa hyvin samaan tapaan kuin vanhan Yleisen palvelusohjesäännön kohta 199. Sitten alaluvussa kerrotaan aivan toisin kuin vanhan Yleisen palvelusohjesäännön kohdassa 200 yllä, että sotilaspappi vastaa eettisen opetuksen ja kasvatuksen toteuttamisesta joukko-osastossa:

195. Joukko-osaston pappi tarjoaa henkistä ja hengellistä tukea sitä tarvitseville. Sotilaspappi vastaa eettisen opetuksen ja kasvatuksen toteuttamisesta joukko-osastossa. Hän osallistuu psykososiaalisen tuen antamiseen joukko-osaston henkilöstötukiryhmässä.

Luvun ”9 Sotilaalliset tilaisuudet” alaluku ”9.1 Paraati” kertoo ensin kenttähartauden asemasta. Se on vahventunut, sillä aiemmin luki ”Paraatikatselmus voi sisältää kenttähartauden.”, mutta nyt seuraavasti:

397. Paraati järjestetään juhlapäivän kunniaksi. Siihen kuuluvat paraatikatselmus, kenttähartaus ja ohimarssi. Kenttähartauden asemasta voidaan pitää jumalanpalvelus ennen paraattia.

Saman alaluvun osassa ”Kenttähartaus” kerrotaan valtionkirkkoihin kuulumattomista; erona aiempaan on vain lause ”ja he tekevät ...” (sekä yhdysviivan poisjätö ensimmäisestä sanasta):

415. Evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla on oikeus osallistua paraatikatselmukseen kuuluvaan kenttähartauteen ja he tekevät ”RUKOILKAAMME” kehotussanalla asennon. Osallistuessaan kenttähartauteen he menettelevät Sulkeisjärjestysohjesäännön mukaisesti. Jos he eivät kenttähartauden vuoksi voi osallistua paraatikatselmukseen, heille järjestetään muuta palvelusta.

Luvun ”9 Sotilaalliset tilaisuudet” alaluvussa ”9.3 Jumalanpalvelukset ja hartaustilaisuudet” kerrotaan aluksi valtionkirkkojen uskonnollisten tilaisuuksien olevan osa palvelusohjelmaa; teksti on aivan sama kuin aiemmin:

446. Evankelisluterilaisia ja ortodoksia jumalanpalveluksia sekä hartaustilaisuuksia järjestetään osana palvelusohjelmaa. Niiden sisältö ja järjestelyt määräytyvät olosuhteiden mukaan.

Samassa alaluvussa kerrotaan seuraavaksi valtionkirkkoihin kuulumattomien asemasta:

447. Evankelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla sotilailta on oikeus osallistua jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Niille, jotka eivät vakaumuksensa

vuoksi osallistu jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin, on järjestettävä ohjattua elämäntapaohjelmaa tai etiikkaan liittyvää ohjelmaa.

Erona aiempaan on ensimmäisessä virkkeessä sana ”sotilailta” sanan ”henkilöillä” sijasta. Jälkimmäisessä virkkeessä aiempi ilmaisu ”pyritään järjestämään muuta ohjelmaa” on korvattu velvoittavammalla ja kyseistä ohjelmaa rajoittavammalla ilmaisulla; virke myös alkoi aiemmin lauseella ”Jos he vakaumuksensa vuoksi eivät osallistu”.

Alaluvussa on sitten ”eri uskontokuntiin kuuluvat” otettu aiempaa yksityiskohtaisemmin huomioon:

448. Palveluksen salliessa eri uskontokuntiin kuuluville järjestetään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen. Uskonnollisia erityiskysymyksiä on tarkennettu liitteessä 10.

Mainitun liitteen ”10 Juutalaisuuden, Islamin ja Baha’i-yhteisön uskonnollisia erityiskysymyksiä” alussa on tarkennettu, minkälaisia nämä erilliskysymykset ovat:

1. Uskonnonharjoittamisen erityiskysymyksiä ovat erilliset rukoushetket, erityisruokavaliot, yleisestä poikkeavat juhla-ajat, paastojärjestelyt sekä hengellinen tuki.

Sitten on vuorossa **Sotilaan käsikirja 2008** (hyväksytty 15.5.2008; puolustusvoimien verkkosivuilla edelleen 8.8.2009). Tarkastelen luvun ”12 Kansalaiskasvatus” alaluvua ”12.3 Kirkollinen työ” (s. 341–345; **LIITTEENÄ**). Lainaan aluksi kokonaan jakson ”Ekumeenista ja uskonnonvapauslain mukaista toimintaa” sivulta 341:

Evangelisluterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomilla varusmiehillä on oikeus osallistua jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Kirkkoon kuulumaton varusmies voi kuitenkin pyytää myös vapautusta kirkollisen työn tilaisuuksista ja opetuksesta. Eri uskontokuntiin kuuluville pyritään puolustusvoimissa järjestämään mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen.

Seuraavaksi lainaan jakson ”Palvelusta ja yhteistyötä” ensimmäisen kappaleen sivulta 341:

Muun toiminnan tavoin kirkolliseen työhön liittyvät tilaisuudet ovat palvelusta kirkkoon kuuluvalla varusmiehellä. Jumalanpalvelus ja hartaus ovat sotilasyhteisön tulemista Jumalan eteen seurakuntana. Samalla tarjoutuu tilaisuus juhlan ja yhdessäolon kokemukselle sekä sotilasyhteisön ja sen yksittäisen jäsenen elämän eheytykselle.

Sivulla 342 tiivistetään hyvin paljastavasti kirkollisen työn luonne:

KIRKOLLINEN TYÖ tuo tarjolle Jumalan sanan ja sakramentit uskon saamista varten, tarjoaa yhdessäolon, juhlan, hiljentymisen ja pyhyden kokemuksia, antaa elämäntapaohjelmallisia ja -taidollisia aineksia, antaa aineksia maanpuolustuksen eettisiksi perusteiksi, tukee vaikeuksissa olevia sotilasyhteisön jäseniä [ja] pitää esillä lähimmäisenrakkauden ja toisen ihmisen kunnioittamisen arvostamisen periaatteita.

Sivulla 343 jaksossa ”Miksi sotia käydään?” on kohta ”Pääosa kristillisistä kirkoista, Suomen evangelisluterilainen kirkko mukaan lukien . . .”, jossa siis maanpuolustuksen eettiset perusteet kytketään kirkolliseen näkemykseen. Sivulla 344 jaksossa ”Rauha on toisen ihmisen rakastamista” rauhantyö kytketään suoraan Jeesukseen: ”Rauhantyön juuret ovat lähimmäisenrakkaudessa. Jeesus . . .”; kristinuskon väitetään myös olevan toimintaa rauhan puolesta.

Nyt vuoroon tulee **Kirkollisen työn ohjesääntö (KirkO)** (Pääesikunta, Kirkollinen osasto, 2003; Edita Prima Oy, Helsinki 2003). Se on vahvistettu käyttöön otettavaksi 18.6.2003, ja sen tilalla oli aiemmin Kirkollisen työn opas I. Johdannon mukaan ohjesääntö antaa rauhan ajan sekä poikkeusolojen kirkollisen työn teologiset ja toiminnalliset perusteet ja on tarkoitettu ensisijaisesti sotilaspappien toimintaohjeeksi, mutta sitä voidaan käyttää myös muun palkatun henkilöstön, varusmiesten, reserviläisten ja yhteistoimintaviranomaisten kirkollisen alan koulutuksessa. Pääesikunta antaa ohjesääntöä asioista tarkentavia määräyksiä ja ohjeita. Ohjesääntö on voimassa, eikä sitä aiota heti uudistaa, kuten pääesikunnasta kuulin kesäkuussa 2009; pääesikunta lähetti minulle pyynnöstäni kappaleen.

Ohjesääntö II luvun ”Puolustusvoimien kirkollinen työ” alaluku ”B. Kirkollisen työn luonne” aloittaa väitteillä, jotka ovat tietysti kanteluni valossa kiistanalaisia:

24. Kirkollisen työn toteuttamisessa otetaan huomioon uskonnonvapauden sisältyvät oikeudet ja vapaudet. Jokaiselle turvataan oman uskonnon harjoittamisen oikeus. Ketään ei aseteta uskonnollisen tai muun vakaumuksen takia eriarvoiseen asemaan.

Tämän jälkeen alaluku kertoo varusmiesten asemasta kirkollisen työn suhteen seuraavaa:

25. Kirkolliset tilaisuudet ja oppitunnit ovat palvelusta evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluville varusmiehille. Myös muut voivat osallistua niihin. Varusmiehille, jotka eivät osallistu, järjestetään jumalanpalvelusten ja kirkollisten oppituntien ajaksi ohjattua elämäncatsomustiedon opiskelua. Palvelukseen kuuluvat kirkolliset tilaisuudet on merkittävä viikko- ja päiväohjelmiin.

26. Kaikki varusmiehet osallistuvat ensimmäiselle kirkolliselle oppitunnille. Sotilaspappi selvittää silloin kirkollisiin tilaisuuksiin ja opetukseen osallistumisen periaatteet sekä sotilaspapin osuuden varuskunnan mielenterveyystyössä ja muussa ihmisten tukemisessa.

Samana II luvun alaluku ”C. Tavoitteet ja tehtävät” kertoo näistä tavoitteista ja tehtävistä hyvin kirkollisesti:

31. Kirkollisen työn tavoitteena on, että sotilasyhteisön jäsen:

- kasvaa hengellisesti, henkisesti ja eettisesti
- oppii tuntemaan kolmiyhteisen Jumalan ja tulee hoidetuksi jumalasuhteessaan
- ymmärtää uskon ja elämän yhteyden

...

32. Tavoitteiden saavuttamiseksi kirkollisen työn tehtävänä on:

- julistaa Jumalan sanaa ja toimittaa sakramentteja

...

Kohta 33 kertoo julistuksen tehtävästä tarkemmin ja väittää, että julistus tukee joukon yhtenäisyyttä. Tehtävässä pyrkimyksenä voidaan siis sanoa olevan kohtaan 31 viitaten, että sotilasyhteisön jäsen todellakin ”oppi tuntemaan kolmiyhteisen Jumalan”. Kohdassa 34 sitten kerrotaan ilmeisesti sitä tilannetta ajatellen, jossa sotilasyhteisön jäsenenä on näin aikaan saatu usko, että kirkollisessa opetuksessa tarkastellaan tarkemmin tämän uskon ja elämän yhteyttä, jälleen siis kohtaan 31 yllä viitaten:

34. Kirkollisessa opetuksessa käsitellään ihmisenä kasvamista, perheessä ja ryhmässä elämistä, ihmissuhteita, elämäncatsomuksellisia ja elämäntaidollisia kysymyksiä sekä johtamisen ja maanpuolustuksen eettisiä näkökulmia.

Tämän jälkeen III luvun ”Kirkollisen työn sisältö” alaluku ”A. Julistus” kertoo II lukua tarkemmin tästä julistuksesta. Ensimmäinen III luvun alaluku ”B. Opetus” selvittää kirkollisen opetuksen aseman:

42. Puolustusvoimien kirkollinen opetus on taustaltaan evankelis-luterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan opetusta. Se on osa puolustusvoimissa annettavaa koulutusta.

Tämän jälkeen alaluku kertoo suoraan, mitä yllä yrittäessä kohtaan 34 yhteydessä sanoa:

43. Kirkollisessa opetuksessa käsitellään ihmiselämän kysymyksiä kristillisen uskon ja etiikan näkökulmasta. Aiheina ovat ihmisenä kasvaminen, perheessä ja ryhmässä eläminen, ihmissuhteet, esimiehenä ja alaisena toimiminen, maanpuolustuksen eettiset kysymykset sekä poikkeusolojen kirkollinen työ ja kaatuneiden huolto.

Alaluvussa esitellään sitten kirkollisen opetuksen tavoitteet ja muodot:

44. Kirkollisen opetuksen tavoitteena on, että sotilasyhteisön jäsen:

- tuntee kristillisen uskon, seurakunnan elämän ja kirkollisen työn perussisällön
- saa kristillisen elämäncatsityksen pohjalta suuntaa omaan elämäänsä

...

45. Kirkolliseen opetukseen kuuluvat oppitunnit, luennot, perhekasvatustilaisuudet ja virsiopetus. Tarvittaessa järjestetään rippikoulu.

Luvun III alaluku ”D. Ortodoksinen kirkollinen työ” kertoo työn tavoitteista ja muodoista:

53. Puolustusvoimien ortodoksinen kirkollinen työ on ortodoksisen kirkkokunnan julistusta, opetusta ja sielunhoitoa. Sen tarkoituksena on vahvistaa sotilasyhteisön ortodoksisten jäsenten uskoa sekä auttaa heitä kirkon yhteiseen uskonelämään. Ortodoksista kirkollista työtä tekevät ortodoksiset sotilaspapit.

55. Ortodoksit osallistuvat hartauksiin ja kirkollisille oppitunneille yksikkönsä mukana tai heille pidetään omia hartauksia ja oppitunteja. Jumalanpalveluksia ja hartauksia järjestetään myös yhdessä paikallisen ortodoksisen seurakunnan kanssa.

Luvun III alaluku ”E. Kriisinhallintajoukon kirkollinen työ” on myös ajankohtainen:

56. Suomalaisen kriisinhallintajoukon kirkollisesta työstä vastaa sotilaspappi, jonka lisäksi joukossa voi olla myös sotilasdiakoni.

57. Kirkollinen työ antaa joukon henkilöstölle hengellistä ja henkistä tukea. Muihin kuin luterilaiseen kirkkoon kuuluville pyritään järjestämään mahdollisuus osallistua oman uskonnollisen yhteisönsä tilaisuuksiin. ...

61. Kuolemantapauksen yhteydessä sotilaspappi pitää muistohetken, on tarvittaessa vainajan saattajana kotimaahan, osallistuu omaisten ja ystävien sielunhoitoon ja toimittaa pyydettyä haudata siunaamisen.

Haluan vielä lainata III luvun alalukua ”F. Poikkeusolojen kirkollinen työ”:

68. Kaatuneiden huolto on sielunhoidollinen ja diakoninen tehtävä ja puolustusvoimien huollon osa. Kaatuneiden huollon tavoitteena on kunnian osoittaminen ja viimeisen palveluksen suorittaminen kaatuneille sekä omaisten ja läheisten tukeminen.

71. ... Tarvittaessa järjestetään koulutusta vapaaehtoisille kirkollisen työn tekijöille, esimiehille sekä lääkintähenkilöstölle. Koulutusaiheita ovat esimerkiksi vakaumuksen kunnioittaminen ... tai kaatuneiden huolto.

On syytä katsoa myös, mitä puolustusvoimien kustantama lehti **Ruotuväki** numerossaan 10/2009 (22.5.2009, verkossa: www.ruotuväki.fi) kirjoittaa sivuilla 8–9 artikkelissaan ”Yleinen palvelusohjesääntö uudistuu”. Ainoa kirkollista työtä koskeva maininta on, että sotilaspastori rinnastetaan jatkossa kapteeniin tai kapteeniluutnanttiin. (Koska aiemmin rinnastus oli majuriin, niin kyseessä on siis rinnasteisen sotilasarvon alennus. Maallisen valtion ihanne lähenee puolustusvoimissakin.)

Karjalan Prikaatin kotisivulla www.mil.fi/maavoimat/joukot/karpr oli edelleen 8.8.2009 viimeksi 31.3.2009 päivitettyllä alisivulla > Varusmiespalvelus > Kirkollinen työ (eli /kirkollinentyo.dsp) (**LIITTEENÄ**) Vekaranjärven varuskuntaan viitaten seuraava maininta: ”Kirkkoihin kuulumattomien ei tarvitse kirkollisiin tilaisuuksiin osallistua.”

Tarkastelen nyt pääesikunnan lausunnon liitettä **PEKOUL-OS PAK A 01:05 01.02 Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat** (pääesikunnan koulutusosasto; hallinnollinen ohje; julkaistu 18.12.1997; voimaan 1.7.1998). Ohjeen mukaan yhteisesti koulutettaviin asioihin kuuluu kansalaiskasvatus. Ohjeen luvun ”2. Kokonaistavoitteet yhteisesti koulutettaville asioille” alaluku ”2.6 Kansalaiskasvatuksen tavoitteena on, että taistelija” ei viisikohtaisessa tavoiteluettelossaan viittaa mihinkään kirkolliseen, mutta ohjeen liiteosassa kansalaiskasvatuksen yhtenä osana on aina mainittu kirkollinen opetus (ja usein myös terveys- ja tapakasvatus).

Tarkastelen lopuksi pääesikunnan lausunnon liitettä **PEKIRK-OS PAK 01:02 Osallistuminen kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin** (pääesikunnan kirkollinen osasto; hallinnollinen ohje; julkaistu 26.10.1999; voimaan 1.11.1999). Ohjeen luku ”1. Yleistä” toteaa kirkollisen työn kuuluvan puolustusvoimien kansalaiskasvatuksen piiriin edellisessä kappaleessa tarkastelemaani hallinnolliseen ohjeeseen viitaten. Luvun mukaan kaikki varusmiehet voivat osallistua kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin. Ohjetta (”Tätä käskyä”) sovelletaan (myös) kertausharjoituksiin käskettyihin reserviläisiin. Ohjeen luvun ”2. Osallistuminen ja vapauttaminen” mukaan: ”**Kaikki varusmiehet osallistuvat ensimmäiselle kirkolliselle oppitunnille,**”

jolla sotilaspappi selvittää kirkolliseen opetukseen ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisen periaatteet, sotilaspapin osuuden varuskunnan mielenterveystyössä sekä sen, miten hänet tavoittaa henkilökohtaisen avun saamiseksi.

Edelleen luvun mukaan: ”**Kaikki varusmiehet osallistuvat myös papin pitämille terveys- ja tapakasvatuksen oppitunneille.**”

Se, että ohje käskee evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvan varusmiehen osallistumaan palveluluonteisesti järjestettyihin kirkollisiin tilaisuuksiin ja kirkollisille oppitunneille, selviää seuraavasta vapauttamissäännöstä:

Muusta palveluluonteisesti järjestetystä kirkollisesta työstä voivat muut kuin evankelis-luterilaiset ja ortodoksiset varusmiehet pyytää vapautusta henkilökohtaisesti tai kirjallisesti yksikkönsä päälliköltä.

Ohjeen luku ”3. Korvaava opiskelu” on yksityiskohtaisuudessaan syytä lainata kokonaan:

Kirkollisille oppitunneille ja kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisesta vapautetuille varusmiehille tulee järjestää niiden ajaksi yksikössä valvojan johdolla tapahtuvaa elämäntarkastusmuotoista opiskelua, jossa voidaan käyttää esimerkiksi lukion opetussuunnitelman mukaista elämäntarkastusmuotoista oppimateriaalia. Muuta palvelusta vapautetuille ei saa järjestää.

Totean, että jos aikataulullisista syistä sotilaspappi itse ei voi antaa tätä korvaavaa opetusta, se on hyvä.

Johtopäätökseni lainaamastani puolustusvoimien kirjallisesta materiaalista on, että evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalla varusmiehellä (ja muullakin sotilaalla) on todellakin kanteluni väittämän mukaisesti velvollisuus osallistua kenttähartauksiin ja (muihin) palveluluonteisesti järjestettyihin kirkollisiin tilaisuuksiin sekä myös kirkollisille oppitunneille.

Pääesikunnan lausunnosta: Osoittautui, että pääesikunnan henkilöstöosaston lausuntoa ei ole tarpeen tarkastella tästä pääesikunnan oikeudellisen osaston lausunnosta erikseen paitsi täsmällisyyden vuoksi yhdessä asiassa, kuten tuon alla yksityiskohtaisemmin esille. Henkilöstöosaston lausunto oli annettu jo ennen uuden Yleisen palvelusohjesäännön vahvistamista, mutta vain noin viikkoa aiemmin, ja ymmärtääkseni henkilöstöosasto myös tiesi tämän ohjesäännön asiaankuuluvat kohdat yksityiskohtaisesti, koska oli kaikeksi ollut sitä valmistelemassa.

Lausunnon mukaan eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyyntönsä 24.3.2009 on pääesikuntaa pyydetty lausunnossaan erikseen arvioimaan, tuleeko kaikkia puolustusvoimien kirkollisen työn muotoja (kirkollinen opetus ja kirkolliset tilaisuudet ym.) pitää perustuslaissa tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena. Pääesikuntaa on samalla pyydetty myös täydentämään tämän saman kysymyksen osalta 5.11.2008 antamaansa lausuntoa aiemmasta kantelusta dnro 2878/4/8, joka on (oikeusasiamiehen kanslian diaarin mukaan) edelleen vireillä asianaan puolustusvoimien varuskuntien menettely koskien kirkkoon kuuluvien käskemistä iltahartauksiin tai jumalanpalveluksiin.

Lausunnon sivulla 2 lainataan sanatakkaisesti uuden Yleisen palvelusohjesäännön 2009 kohta 447. Sivulla 3 taas lainataan vanhan Yleisen palvelusohjesäännön 2002 vastaava kohta 493 melkein sanatakkaisesti (sanat ”Mikäli” ja ”evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan” sanojen ”Jos” ja ”evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon” sijasta sekä lisäys ”mainittuihin tilaisuuksiin”). Lausunnossa näillä lainauksilla aivan ilmeisesti tarkoitetaan, että oikeus palvelusohjelman osana olevista jumalanpalveluksista ja hartaustilaisuuksista vapautumiseen on näissä kahdessa yleisessä palvelusohjesäännössä aivan samalla ryhmällä. Edellisessä lainauksessa on sanat ”Niille, jotka eivät” tarkoittamassa tätä ryhmää, kun taas jälkimmäisessä lainauksessa sanat ”Mikäli he eivät”. Sanan ”he” viittaus on selvästi evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomat henkilöt. Voin siis päätellä, että sanan ”Niille” viittaus on silloin samoin evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomat sotilaat.

Olisikin todella väärin ja kieroä väittää, että uuden Yleisen palvelusohjesäännön kohdan 447 jälkimmäinen virke ei muka liittyisi tämän kohdan edelliseen virkkeeseen eli siis väittää, että kohdassa

447 sana ”Niille” viittaakin puolustusvoimien *kaikkiin* sotilaisiin. Eihän kukaan kielentajunsa perusteella voi kohtaa 447 niin ymmärtää, vaan todella juuri siten, että sana ”Niille” viittaa vain kohdan edellisen virkkeen rajoitettuun ryhmään.

Kenttähartauksiin osallistumisen oikeutta ja poisjäämismahdollisuutta koskevat kohdat (2009: 415, 2002: 454) eivät tässä suhteessa eroa toisistaan, vaan molemmissa on sanat ”Jos he eivät”, joilla viitataan selvällä tavalla evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomiin. Kuinka kukaan uuden Yleisen palvelusohjesäännön lukija ei silloin välttämättä tekisi johtopäätöstä, että kohta 447 on ymmärrettävä samalla tavalla kuin kohta 415? Silloin siis jokainen evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluva sotilas saa sen käsityksen, että hänellä ei ole oikeutta kieltäytyä osallistumasta mihinkään (oman kirkkonsa mukaiseen) palvelusohjelman osana olevaan jumalanpalvelukseen tai hartaustilaisuuteen, kuten hänellä ei ole oikeutta kieltäytyä (oman kirkkonsa mukaisesta) kenttähartaudestakaan. Sillä koska perustuslain 11 §:n mukaan kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen, niin silloinhan ei ole oikeutta tehdä poisjäämisoi-keuden osalta eroa kenttähartauksien ja (muiden) palvelusohjelmassa olevien jumalanpalvelusten ja hartaustilaisuuksien välillä, joten jos toisessa asia on hoitamatta, niin johdonmukaisesti ajatellen asia on tällöin hoitamatta toisessakin.

Nyt lainaan neljässä osassa, (1)–(4), kaksi peräkkäistä kappaletta lausunnon sivulta 2. Osat (1) ja (4) ovat yhteensä pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnon yksi kokonainen kappale pääesikunnan oikeudellisen osaston pienin, epäoleellisin muutoksin. Osa (2) on pääesikunnan oikeudellisen osaston oma väite, jonka osoitan saman tien paikkansapitämättömäksi ennen kuin jatkan lyhyellä osalla (3), joka pelkästään viittaa osaan (4). Siis:

(1) Kirkkoon kuulumattomilla on Yleisen palvelusohjesäännön mukaan oikeus osallistua ky-seisiin tilaisuuksiin. Heille annetaan siis halutessaan mahdollisuus osallistumiseen. Kir-kollisiin tilaisuuksiin ja hartauksiin voivat osallistua kaikki varusmiehet uskontokunnasta riippumatta.

Kuten erityisesti henkilöstöosaston lausunnosta selviää, niin tässä sanat ”kyseisiin tilaisuuksiin” viit-taavat kaikkiin kantelussani esittämiini uskonnon harjoittamisen muotoihin: paraatikatselmukseen kuuluvaan kenttähartauteen, jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin.

(2) Kysymyksessä on mahdollisuus, ei pakko (poiketen siitä, mitä Luukkainen on kantelunsa sivulla 4 esittänyt).

Mutta esitinhän, ja esitän edelleen, että nimenomaan pakko on kyseessä evankelis-luterilaiseen tai orto-doksiseen kuuluvan osalta. Toki pakko on myös mahdollisuus, mutta sellainen, josta ei voi kieltäytyä. Joka tapauksessa kenttähartaudet ovat kirkollisia tilaisuuksia, ja ainakaan niistä mikään kielellinen kieroilu ei saa pakkoa pois. Kyseinen väite (2) ei siis pidä paikkaansa.

(3) Pääesikunnan henkilöstöosaston lausunnossa todetaan, että

(4) niille, jotka eivät vakaumuksensa vuoksi tai omantunnon syistä osallistu kirkollisiin ti-laisuuksiin, järjestetään ohjattua elämäntietoon tai etiikkaan liittyvää ohjelmaa. Palveluksessa asevelvollisille tarjotaan vakiomuotoisesti käskynantojen (vast.) yhteydessä mahdollisuutta tai vaihtoehtoa ilmoittaa esteellisyytensä osallistua kirkollisiin tilaisuuksiin. Ketään ei käsketä vastoin tahtoaan. Tämä koskee myös kantahenkilökuntaa ja kirkkoon kuuluvia.

Osan (4) alun sana ”niille” on harhaanjohtava. Uuden Yleisen palvelusohjesäännön kohdan 447 mu-kaan, ja vielä selvemmin kohdan 415 mukaan, sen on viitattava osan (1) ensimmäisessä virkkeessä mainittuihin kirkkoon kuulumattomiin. Vielä selvemmin tämä ilmeni vanhan Yleisen palvelusohje-säännön kohdista 454 ja 493. Mutta voisiko sana ”niille” sittenkin tässä viitata osan (1) viimeisen virkkeen sanaan ”kaikki”? Niihinkin, joille tämän virkkeen sana ”voivat” tarkoittaa palvelusvelvolli-suutta eli siis pakkoa? Sellainen tulkinta olisi kuitenkin vastoin uuttakin Yleistä palvelusohjesääntöä.

Osan (4) kaksi viimeistä virkettä ovat todella hämmästyttävät: ”**Ketään ei käsketä vastoin tahtoaan. Tämä koskee myös kantahenkilökuntaa ja kirkkoon kuuluvia.**” Onko tämä totta?

Mihin tämä perustuu? Onko annettu jonkinlainen **salainen** määräys, että jos joku kirkkoon kuuluva ilmoittaisi vakaumuksensa vuoksi tai omantunnon syistä kieltäytyvänsä osallistumasta kirkolliseen tilaisuuteen eli siis kenttähartauteen tai (muuten) palvelusohjelman osana olevaan jumalanpalvelukseen tai hartaustilaisuuteen, niin häntä ei saakaan rankaista palvelusvelvollisuutensa rikkomisesta? Sellaisessa salaisessa määräyksessä on silloin tietysti edelleen määrättävä, että esimiestä, joka jättää nostamatta jutun kyseisenlaisesta palvelusvelvollisuuden rikkomisesta, ei myöskään saa rankaista; ei myöskään tämän esimiehiä. Perustuuko salainen määräys siihen, että Yleisen palvelusohjesäännön ja sen kaikkien julkisten johdannaisten teksti mainitsee kirkollisista tilaisuuksista kieltäytymisen oikeuden vain kirkkoon kuulumattomien tapauksessa, jolloin päätelmänä on, että kirkkoon kuuluville kieltäytyminen ei ole sallittua, eikä yksikään kirkkoon kuuluva siksi edes yritä kieltäytyä? Siis salainen määräys olisi voitu antaa ilman, että siitä seuraisi mitään muutoksia. Toki pääesikunnan lausunto, joka paljastaa salaisen määräyksen sisällön, on nyt julkinen, mutta levikiltään kovin suppea.

Pääesikunnan lausunnossa (sivu 4) kerrotaan Yleisen palvelusohjesäännön uudistamisesta mainitsemalla, että siinä on otettu huomioon muun muassa uskonnon harjoittamisen erityiskysymykset (kohta 448 eri uskontokuntiin kuuluvista). Lausunnon sanoilla ”muun muassa” ei olisi voitu sivuuttaa sitä tärkeää ja huomattavaa muutosta, jota kantelussani tarkoitin vaatia tehtäväksi, eli että Yleiseen palvelusohjesääntöön on lisättävä *omat erilliset kohtansa*, joissa ei sekoitavasti puhuta evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomuudesta ja joista ilmenee, että *jokaisella sotilaalla* on oikeus vakaumuksensa vuoksi kieltäytyä osallistumasta sekä paraatikatseleihin kuuluviin kenttähartauksiin että (muihin) palvelusohjelmassa oleviin jumalanpalveluksiin ja hartaustilaisuuksiin. Lausunnossa näitä muutoksia olisi tietysti pitänyt nimenomaan korostaa. Mutta niistä ei mainittu eikä voitukaan mainita mitään, koska sellaisia muutoksia ei ohjesääntöön ole tehty.

Johtopäätökseni tähänastisesta pääesikunnan lausunnon tarkastelustani on, että myös uusi Yleinen palvelusohjesääntö vanhan ohjesäännön tapaan antaa perustuslain vastaisesti oikeuden kieltäytyä osallistumasta kirkollisiin tilaisuuksiin vain evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuulumattomille. Lausunnon mukaan olisi kuitenkin mahdollisesti olemassa uudenkin Yleisen palvelusohjesäännön sekä muiden julkisten asiakirjojen vastainen epävirallinen tai salaisiin määräyksiin perustuva käytäntö antaa tämä oikeus näihin kirkkoihin kuuluvillekin sekä myös kantahenkilökunnalle ilman, että tästä oikeudesta näille tahoille välttämättä kuitenkaan suoraan missään kerrotaan. Joka tapauksessa tällaisen käytännön pitäisi tehdä helpoksi ja hyvän hallinnon vaatimusten tähden välttämättömäksi Yleisen palvelusohjesäännön vastaavan pikaisen korjaamisen.

Pääesikunnan lausunto (sivu 4) vetoaa eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimajan ratkaisuun 8.12.2000 (dnrot 1566/4/98, 2129/4/98 ja 2718/4/99). Minulla ei ole käytettävissäni alkuperäistä päätöstä, mutta sitä on selostettu uskoakseni riittävän tarkasti Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksessa toiminnastaan vuonna 2000 (K 14/2001 vp) sivuilla 251–253 otsikolla ”Uskonnonvapaus puolustusvoimissa”. Kertaan nyt OA:n kertomuksesta oleelliset osat täydentäen näin lausunnon tekstiä. Panssariprikaatissa palveleva kapteeni oli (lisäksi) arvostellut sotilaspastorin kotiuttamispuhetta sen sisältämien uskonnollisten ilmaisujen vuoksi; kotiuttamistilaisuutta ei ollut etukäteen määritellyt hartaustilaisuudeksi. Päätöksen mukaan sotilaspastorin puheensa alussa käyttämä ilmaisu ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” oli kuitenkin saattanut antaa kuulijoille harhaanjohtavan kuvan tilaisuuden luonteesta. OA:n mielestä olisi tässä yhteydessä ollut viisasta välttää tällaisen liturgisen ilmaisun käyttöä. Sotilaspastorin huomiota OA kiinnitti siihen, että liturgisten ilmaisujen käyttämistä tulisi välttää ei-uskonnolliseksi tarkoitettussa puheessa.

Pääesikunnan lausunto vaikenee näistä OA:n moitteista. Ei OA:n päätös antanut lupaa käyttää uskonnollisia ilmaisuja ei-uskonnolliseksi tarkoitettussa puheessa, vaikka ne OA:n mielestä myös puhujan tarkoitus huomioon ottaen eivät tehneet tilaisuudesta uskonnon harjoittamista.

Lausunto joka tapauksessa jatkuu kannanotolla, että pääesikunta katsoo, ettei myöskään se, että oppitunnin pitäjä tai tilaisuuden puhuja on koulutukseltaan pappi tai kuuluu kirkollisen toimialan henkilöstöön, tee tilaisuudesta sinällään uskonnon harjoittamista. Mutta OA:n moitteiden mukaan tilaisuuden puhujan on pidättäydyttävä uskonnollisista ilmaisuista.

Ilmeisesti lausunto vetoaa OA:n päätökseen tukeakseen erityisesti lausunnossa (sivun 4 alussa) esitettyä kannanottoa, että tekstissä aiemmin mainittua ensimmäistä kirkollista oppituntia sekä papin pitämiä terveys- ja tapakasvatuksen oppitunteja ei sisältö huomioon ottaen voida pääesikunnan mukaan pitää perustuslaissa tarkoitettuna uskonnon harjoittamisena.

Ohittaessaan yllä mainitsemani OA:n moitteet lausunto ei ota rehellisellä tavalla kantaa ensimmäistä seuraavien kirkollisten oppituntien luonteeseen. Nämä oppitunnit eivät kenties ole kirkon jäsenille uskonnon harjoittamista perustuslain vallitsevan tulkinnan mielessä, mutta eivät ne toisaalta ole lausunnan sivun 5 ilmaisua käyttäen myöskään ”esimerkiksi yleistä kansalaiskasvatusta, terveys- ja tapakasvatusta, etiikkaa, elämäntietoa tai henkistä tukea”, koska näiden kaikkien termien sinällään tarkoittamilla asioilla on oma uskonnoton, tieteen todellisuuskäsitykseen pitäytyvä luonteensa, kun taas kirkollisten oppituntien luonne on välttämättä uskonnollinen, uskonnon yliluonnollisuuksia sisältävästä todellisuuskäsityksestä lähtevä.

Johtopäätökseni lausunnan tämän osuuden tarkastelustani on, että evankelis-luterilaiseen tai ortodoksisen kirkkoon kuuluvan on pakko osallistua kaikille kirkollisille oppitunneille — yksikään kirjallinen lähde ei ole edes muuta väittänyt —, että nämä oppitunnit ovat uskonnollisia sisällöltään ja siksi mahdollisesti kirkkoon kuuluvankin vakaumuksen vastaisia, että kirkollisten oppituntien ulkopuolinen yleinen kansalaiskasvatus, terveys- ja tapakasvatus sekä etiikan ja elämäntietouden opetus sijoitetaan aiheetta, vakaumusta loukkaavasti ja haitallisesti kirkolliseen työhön sotilaspappien vastattavaksi ja hoidettavaksikin ja että kaikille pakollisella ensimmäisellä kirkollisella oppitunnilla henkistä tukea ohjataan oikeudetta hakemaan sotilaspapilta.

Pääesikunnan kenttärövästi Seppo Ahosen haastattelu: Kirkon tiedotuskeskus julkaisi 20.7.2009 uutisen ”Sotilaspappi on kansainvälisten kriisien ja monikulttuurisuuden asiantuntija” (Suomen evankelis-luterilaisen kirkon verkkosivut www.evl.fi: Etusivu > Ajankohtaista > Uutiset; **LIITTEENÄ**), jossa sanotaan, että kirkkoon kuulumattomat ovat vapaita jäämään pois kirkollisesta työstä, että sen sijaan heille järjestetään elämäntietouden opetusta ja että kenttärövästi Ahonen muistuttaa, että ”kirkkoon kuulumattomia ei saa pakottaa osallistumaan, mikäli toimintaan liittyy uskonnollista ainesta, jonka henkilö kokee loukkaavana”.

Uutisesta, joka on tarkoitettu tiedotusvälineiden julkaistavaksi, kirkkoon kuuluva varusmies saa välttämättä sen käsityksen, että hänet puolestaan voidaan pakottaa osallistumaan kirkolliseen työhön, vaikka siihen sisältyisikin hänen loukkaavaksi kokemaansa uskonnollista ainesta. Mutta niinhän asia edelleen onkin uutisen julkaisemisajankohtana jo voimassa olleen uuden Yleisen palvelusohjesäännön mukaan.

Puhelinkeskusteluni pääesikunnan kenttärövästi Seppo Ahosen kanssa 5.6.2009: Hän ystävällisesti soitti minulle, koska olin sähköpostitse kysynyt pääesikunnasta painetuista kirkollisen työn ohjesäännöistä ja oppaista. Ote samana päivänä tekemistäni muistiinpanoista:

YLLÄTYS: Hänen mukaansa JOKAINEN voi pyytää vapautusta kenttähartauksista yms. (eduskunnan perustuslakivaliokunnan tulkinnan mukaisesta) uskonnon harjoittamisesta sekä myös sotilaspapin oppitunneista, vaikka nämä eivät olekaan uskonnon harjoittamista (siis PeV:n mukaan). Kirkkoon kuulumattomille tämä on hänen mukaansa selvää. Mutta kiellettyysoikeus niin kenttähartauksista kuin sotilaspapin oppitunneista on myös kirkkoon kuuluvalla; sitä vain ei mainosteta, kuten hän sanoi. Vaihtoehtona tällöin on osallistua elämäntietouden oppitunneille, joita pitävät samat sotilaspapit. Tyhjää aikaa ei siis jää. Kenttähartauksiin ja sotilaspapin kirkollisiin oppitunteihin osallistumisen ajatellaan ”lähelläkohtaisesti” olevan kirkkoon kuuluvan palvelusvelvollisuutta. Mutta armeija haluaa olla joustava, joten kirkkoon kuuluvalla vapautus annetaan, jos sitä pyytää; tarve voi ilmetä keskustelussa. Kuten totesimme, sotilaskasvatuksen voi antaa kirkkoon kuuluvakin sotilasvalan sijaan; tähän on tunnettua.

Siis Yleistä palvelusohjesääntöä ei pidetäkään sitovana määräyksenä. On salainen käytäntö sallia siitä poikkeuksia, mutta niistä ei kerrota, niitä ”ei mainosteta”. Kuinka on ylipäätään mahdollista, että

tällaisesta käytännöstä huolimatta käytäntöä ei tehty viralliseksi ja kaikkien tiedettäväksi juuri uusitussa Yleisessä palvelusohjesäännössä? Kuinka pääesikunnan kantelustani 24.6.2009 antama lausunto voi vaieta jopa eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle siitä, että kirkkoon kuuluva voi kieltäytyä myös sotilaspapin (kirkollisista) oppitunneista, jos vain jotenkin saa mahdollisuudesta tiedon?

Kieltäytymisen vakaumuksen tai omantunnon syistä tulee saada olla ilmoitusluonteinen ilman, että siihen tarvittaisiin keskustelu sotilaspapin kanssa. Siksikin Yleistä palvelusohjesääntöä on korjattava.

Toinen huomioni on, että myös elämäkatsomustiedon oppitunteja pitävät siis samat sotilaspapit kuin kirkollisia oppitunteja, mikä ei ole hyvä asia.

Vertailuksi uskonnonharjoittamisesta vankilassa: Vankeuslain (767/2005) 11 luvun ”Vapaa-aika” 3 §:n ”Uskonnonharjoitus” mukaan vankilassa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vankien tarpeiden mukaan jumalanpalveluksia, hartaushetkiä ja muita uskonnollisia tilaisuuksia. Mutta osallistumisvelvoitetta ei vangilla ole, kuten lakia koskeneen hallituksen esityksen HE 263/2004 vp tätä pykälää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan:

Osallistuminen [siis uskonnonharjoittamiseen] on vangille perustuslain 11 §:ssä tarkoitettu tavoin vapaaehtoinen oikeus, eikä velvollisuutta osallistua tällaisiin tilaisuuksiin voida vangeille asettaa. Käytännössä vangeille pakollisista jumalanpalveluksista on vankiloissa luovuttu jo useita vuosikymmeniä sitten.

Tämän lainauksen jälkimmäistä virkettä valaisee esityksen yleisperustelujen lainsäädännön tuolloista tilaa koskevan luvun kohdassa ”Hengellinen toiminta” sivulla 44 oleva viittaus vankeinhoito-osaston (eli siis nykyisen Rikosseuraamusviraston) ohjeeseen 12/011/99:

Rangaistuslaitoksen on huolehdittava siitä, etteivät vangit joudu vastoin tahtoaan ottamaan osaa uskonnollisiin tilaisuuksiin tai keskustelemaan uskonnollisista asioista.

Perustuslain kielto asettaa kenellekään velvollisuutta osallistua omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen toteutuu siis vankiloissa kuten kerroin kantelukirjoituksessani 14.2.2009 kiellon toteutuvan tätä nykyä myös peruskoulussa ja lukiossa. Mutta puolustusvoimissa kielto ei toteudu.

Asevelvollisuuslaista (1438/2007): Tätä käsittelin jo kolmannessa kantelukirjoituksessani (sähköpostiviesti 24.2.2009).

a) Nyt jatkan huomautuksella, että silloin asiaa koskevasta hallituksen esityksestä HE 37/2007 vp lainaamaani tekstiä asevelvollisrekisterin tietosisältöä koskevan 94 §:n yksityiskohtaisista perusteluista (s. 64/I)

Kirkkokuntaa tai muuta uskonnollista yhdyskuntaa koskevalla tiedolla on merkitystä esimerkiksi kaatuneiden huollon kannalta.

ei ollut vielä asevelvollisuuslakitoimikunnan mietinnössä (komiteanmietintö 2006:2; puolustusministeriön sivulla www.defmin.fi kohdassa Julkaisut ja asiakirjat), vaan perustelu ilmestyi Vapaa-ajattelijain liitto ry:n tiukattua sitä lausunnossaan seuraavasti:

[Palvelustiedot. Lakiesityksen 94. pykälän {siis mietinnössä, tai oikeastaan 97. pykälän 2. momentin kohdan 9} mukaan uskonnollinen asema voitaisiin tallentaa asevelvollisista pidettävään rekisteriin. Työryhmä toteaa vain lyhyesti: ”]Nykyiseen tapaan asevelvollisrekisteriin saisi tallentaa myös eräitä arkaluonteisia tietoja.[”] Mietinnössä ei mitenkään perustella tarvetta uskontokuntatiedon tallentamiseen. Asiasta tulee pyytää tietosuojavaltuutetun lausunto.

(Yhteenvedo asevelvollisuuslakitoimikunnan mietinnöstä annetuista lausunnoista 25.8.2006, s. 90–91; **LIITTEENÄ.** Yhteenvedo on puolustusministeriön verkkosivulla mietinnön yhteydessä. Lainauksessa hakasuluissa oleva osa on yhteenvedossa poisjätetty osa alkuperäistä lausuntoa. Aaltosulkeissa oleva osa on oma huomautukseni.) *Siis hallituksen esitykseen ei edes tilanteen tarjouduttua haluttu lisätä perusteluksi puolustusvoimien kirkollista työtä.*

b) Sotilasvalaa ja sotilasvakuutusta taas ei olisi voitu käyttää perusteluna, koska ne ovat olleet keskenään täysin vaihtoehtoiset 1.8.2003 alkaen. Hallituksen esityksessä sotilasvalaa ja sotilasvakuutusta koskevan 54 §:n yksityiskohtaiset perustelut sisältävät seuraavaa:

Säännöksessä toteutuu perustuslain 11 §:n mukainen uskonnon ja omantunnon vapaus. Kaikki asevelvolliset ovat keskenään yhdenvertaisessa asemassa riippumatta siitä, kuuluvatko he uskonnolliseen yhdyskuntaan vai eivät.

Kanteluni aihe on juuri se, että sama ei kuitenkaan toteudu puolustusvoimien kirkollisiin tilaisuuksiin osallistumisessa.

c) Asevelvollisuuslain 57 §:n 1 momentin mukaan asevelvollisen tulee palvella hänelle määrätysissä joukossa sekä noudattaa lakiin perustuvan toimivallan nojalla annettuja sotilaallista järjestystä ja palvelusta koskevia määräyksiä, esimiehen käskyjä ja muita palvelukseen kuuluvia velvollisuuksiaan. Edelleen 3 momentin mukaan palvelusvelvollisuuden tarkemmasta sisällöstä määrätään sotilaskäskynä annettavalla ohjesäännöllä. Laiksi puolustusvoimista (551/2007) annettu hallituksen esitys HE 264/2006 vp taas toteaa puolustusvoimien sisäistä järjestystä ja sotilaskäskyasioita koskevan 30 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, että sotilaskäskyasioita ovat asiat, jotka esimies ratkaisee sotilaallisen päällikköasemansa perusteella, ja että tyypillisiä sotilaskäskyasioita ovat . . . asevelvollisten kouluttaminen. Asevelvollisuuslain 112 §:n mukaan on kiellettyä valittaa joukko-osaston komentajan ja harjoituksen johtajan päätöksestä palveluksen ja koulutuksen järjestämistä, kertausharjoitusta tai ylimääräistä palvelusta koskevassa asiassa.

Siis yllä kohdassa ”Puolustusvoimien kirjallisesta materiaalista” lainaamani määräykset ovat sitovaa palvelusvelvollisuutta evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalla sotilashenkilöllä osallistua palvelusuonteisesti järjestettyihin kirkollisiin tilaisuuksiin, kenttähartaudet mukaanlukien, ja (varusmiehen tapauksessa) kirkollisille oppitunneille.

Loppupäätelmäni: Myös uuden Yleisen palvelusohjesäännön 2009 mukaan evankelis-luterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvalla varusmiehellä (ja muullakin sotilaalla) on todellakin kanteluni väittämän mukaisesti perustuslain vastaisesti velvollisuus osallistua paraatikatselmuksiin kuuluviin (tämän kirkon mukaisiin) kenttähartauksiin ja (muihin) palvelusuonteisesti järjestettyihin jumalanpalveluksiin ja hartautstilaisuuksiin. Oikeusasiamiehen on siksi kerrottava puolustusvoimille, että myös mainitsemiini kirkkoihin kuuluvilla on oltava oikeus kieltäytyä kaikista mainitsemistani kirkollisista tilaisuuksista. Oikeusasiamiehen on edelleen kerrottava puolustusvoimille, että vaikka tämä mahdollisesti on jo epävirallisena käytäntönä niille, jotka pääsevät siitä jyvälle, niin tämä käytäntö on silloin tehtävä viralliseksi ja kaikkien tiettäväksi Yleisessä palvelusohjesäännössä.

Jouni Luukkainen

Neljä LIITETTÄ, jotka mainittu tekstissä

Tiedoksi (ilman liitteitä):

Pääesikunta, oikeudellinen osasto

Pääesikunta, henkilöstöosasto